

nezadovoljnost zaradi reči, ktere imamo ž njimi vkupe, pa ko bi potem kateri izmed obéh delov hotel biti zopet sam svoj ter nezvezan, in ko bi torej bilo treba rezati, da bi se rezalo naših rok mesó, kar bi nam utegnilo nakloniti smrt.

Dalje, če pripoznavam ogerske dežele državno pravico, ne morem si kaj, da ne bi rekel, da se mora to načelo državopravnih razmer v Avstrii popolnem v djanje postaviti.

Kar se tega dostaja, trdno se držimo obljub v prestolnem govoru, in držimo se tudi posebne obljube, ktero je slavna vlada poslala kranjskemu deželnemu zboru; potem ko je bil zbor razpuščen, da se namreč ima samoupravstvo (avtonomija) povečati; kajti morda samo zaradi tega in pa zaradi naše lojalnosti smo zdaj mi sem prišli.

Mi se tega trdno držimo, in v tej reči se mi adresa zdi prešibka. Kaže se nam, da ne oznanja z veseljem potrebe povečanega samoupravstva. Vzroke imamo bati se, da slavna vlada in slavne zbornice večina morda ne bode našim željam hotela podati niti tacega samoupravstva, kakoršnjemu so se v prestolnem govoru meje postavile. Bojimo se, pa morda tudi vemo, zakaj se bojimo, da gre več za to, kako bi se tostran Litave tako centralizovalo, kakor se je poprej pod Schmerlingom vsa država centralizovala.

Poprej izrekamo, da se tacega delovanja ne bomo vdeleževali; da zamétamo našega samoupravstva pomanjšavanje; da zahtevamo, naj se nam samoupravstvo poveča, in o centralizaciji, bodi-si tudi dvalistična, sodimo, da je grob našemu življenju.

Se eno stvar, o ktorej adresa govori, imam na srci. Adresa odobrava naše zdanje vlade vnénjo politiko.

O tem ni kaj govoriti. Pripoznavam britkost, ktero čutijo Nemci, ker je Avstrija ločena iz Nemčije, in proti temu ne morem izkušati žaljivih besed, ali izreči moram željo, ko je Avstrija ločena iz Nemčije, da bi vlada nikdar več ne imela kacih želj, po kterih bi svoje tenke niti metala na ono stran in Avstrijo zopet kako privezavala k Nemčiji; kajti za to zvezo je šlo dovolj naših materijalnih žrtev.

Drugo željo imam izreči, da bi se vlada v izhodu držala človeške in krščanske politike, da ne bi podpirala trhlega poslopja. Azijatu, kteri si, kakor on sodi o državi in veri, ne more v Evropi osnovati kraljestva, kjer bi človeku in veri mogla prebivati svoboda. Kajti utegnili bi izgubiti svoje moči, in utegnili bi jo suniti, kader se trhlo poslopje podere.

Avstrii je gledati na to, da si nabere prijateljev v sosedstvu, ker sovražnikov imamo dovolj, in ker zopet utegne nastopiti čas, da bi mi samotno stoječ brezupno vili z rokami, ko bi tolikim sovražnikom utegnili biti prešibki.

Avstrijske vlade prva naloga toraj je, zbirati prijatelje; in najprvo naj si avstrijska vlada naredi prijatelje iz narodov, kteri prebivajo v Avstrii.

Odkrito naj povem, da smo z bridko žalostjo pogrešali, ker se z visocega prestola ni spregovorila niti besedica, da se imajo narodnostim in jezikom ohraniti pravice.

Dalje moram reči, da besede, s kterimi se v adresi govori o tej važnej reči, ktera se najbolj tiče vse Avstrije, po moje niso dovolj tehtne, da so celó omahujoče, in da moram želeti, naj slavna zbornica, ako v srci pripoznava vseh narodov enakost in ravnopravnost, to tudi tako pové, kakor zahtevajo vseh narodov pravice, in kakor je narodnost pripoznana tudi v ustavi, danej 4. marca 1849. leta, v ktorej je bila s posebnimi zakoni zagotovljena ravnopravnost vseh narodov in po raznih deželah navadnih jezikov in to v

vseh javnega ter domačega življenja razmerah. Gospôda moja, denes bi rekel samo dve, tri besede..... ali besede nam ne morejo več pomagati, dejanja hočemo, ter zahtevamo in pričakujemo od vlade dejanja, da bode pravična narodom. Z globoko žalostjo moram poudariti, da v Avstrii več uradnih in neuradnih listov Slovane tako grdí in psuje, kakor še ni bil psovan noben narod v Evropi (na levici: oho! v sredini: dobro!); psovanje, gospôda moja, ktero more Avstrijancu, če mu tudi gori duša za Avstrijo, domoljubnost iz srca pregnati; psovanje, kakor bi se mi vojskovali z Avstrijo; psovanje, kakor da smo barbarji, kakor da ne gledamo z obrazom proti nebu, kakor da nismo ustvarjeni z istim čutom, z istim duhom; kakor da nismo narod, kteri z duševnimi močmi gotovo dospè tisto stopinjo, ktero koli je dosegel kteri narod na svetu, in če na tej stopinji zdaj še nismo, to je samo zato, ker prosimo in molédovamo..... (Na levici: Moskva.)

Prvosednik: prosim, naj gospôda govornika nihče ne ustavlja.

Poslanec dr. Toman: prosim, gospôda moja, če ste govorili to besedo, ste jo nepremišljeno, in niste imeli vzroka, meni kaj tacega reči. (Na desnici živa pohvala.)

Prositi in molédovati moramo ravnopravnosti v državi, v ktorej, kakor moremo po statistiki dokazati, na pr. na Českem, Moravskem in Kranjskem, plačujemo dosti več davka, nego kteri koli drug narod. (Na desnici: dobro!)

Svoje pravice moramo prositi mi, ki plačujemo mnogo večí krvavi davek, nego drugi (na desnici: gola resnica!); mi vedno zvesti Avstrijanci moramo zastoj prositi in molédovati, in moramo zvedeti, da nas smé v prestolnem mestu vladi pred očmi psovati, kolikor kdo hoče! Jaz kličem Avstrii: spoznaj, kaj imaš biti. Ti imaš biti vsem sinom, rekše vsem narodom pravična mati; ti moraš sredi Evrope osnovati srečno raznih narodov družino, ker sicer te ne bode nihče branil, ko zopet pridejo sovražniki od zunaj; sicer se zate nobene prsi ne postavijo proti sovražniku, kteri te hoče razrušiti. Samo če bodeš pravična, če posilno stiskanje narodov odsloviš iz srca, utegneš zvedeti, da je resničen ta prigovor: „Austria erit in orbe ultima, si erit justa gentibus“, rekše: Avstrija bode na zemlji poslednja, ako bode pravična narodom. (Na desnici: dobro! dobro!)

Govor Svetčev o adresi

v državnem zboru 3. junija 1867.

Tudi jaz, moja gospôda, moram svoje mnenje o glavnej misli, ktero ima adresa v svojem vvodu, tako izreči, da se po mojem nikakor ne opira na razmere, ktere so med avstrijskimi narodi. Ta misel je, da je bila Avstriji tolika nesreča, ker se je ustavil februarski patent.

Gospôda moja! predrzam se vas zaradi tega opomniti samo te zgodovinske resnice, da je ustavitev februarskega patenta radostno sprejela avstrijskih narodov večina, in to Česka, Moravska, Gališka, Tirolska, Primorje in posebno Hrvatska in Ogerska. Stvar pa, ktero tolika večina narodov tako radostno sprejme, vendar ne more biti tako napačna. Ustavitev, moja gospôda, pak je bila vrhu tega, kakor je vže dokazal čestiti govornik pred menoj, gospod dr. Toman, potrebna, če se je hotel ogerskej spravi napraviti pot. Kajti, gospôda moja, po februarskej ustavi je pred širji državni zbor

spadalo vse, kar se tiče vsega cesarstva; a če je o tej stvari hotel govoriti ogerski deželni zbor, gotovo je morala poprej nehati vpravičenost širjega državnega zbora, ker sicer bi se moralo reči, da isto reč ob enem smeta presojati dva vpravičena zbora, kar bi gotovo bilo nesklapno (absurdum). A ustavljeni februarški patent tudi ni bil avstrijske nesreče kriv; naj se smem opirati na to, moja gospôda, kar je vam še vsem pred očmi, ker smo to sami videli, da so namreč bili avstrijski narodi lansko leto, ko se je začela vojna, bolj edini nego kadaj poprej pod februarško ustavo.

Saj še Slovani, moja gospôda, katerim vojna ni obetala nikakoršne koristi, vendar so jo materijalno in moralno podpirali, kolikor so mogli, ker so najprej hoteli Avstriji oteti moč in čast. Naravnost smešno se mi pa zdí očitjanje, ktero od mnogih strani letí na poprejšnje ministerstvo, da je namreč krivo poboja pri Kraljičinem gradci. Gospôda moja! ako hočemo tega poboja dolžiti poprejšnjega ministerstva ali ustavljenega februarškega patenta, potem moramo tudi zmago na zapadu, namreč zmago pri Kustoci in Visu prisojati poprejšnjemu ministerstvu.

Prava nesreča, moja gospôda, ni bila ustavitev, ampak meni se zdi nesreča ta, da se je ustavitev prehitro odpravila, da se je prosti pot prenašlo zaprl.

Odprt je zdaj prosti pot, ali samo Ogrom, pa vendar je septemberski manifest prosti pot odpiral vsem avstrijskim narodom. Toda prosti pot se je tekój spet zaprl, ko se je z Ogrri naredila sprava dvomne vrednosti. Tako je bila ustavitev, gospôda moja, samo polovično delo, in zato je več škodila nego koristila, kakor sploh vsaka polovična reč; kajti zdaj so si Magjari izbrali najboljši kos mesá, a nas čakajo samo bremena, in vrh tega se je med narodi obudil srd, kterega do zdaj ni bilo še nikdar. Resnica je, da se moramo čuditi ogerskim politikom, ne samo zato, ker znajo v motnej vodi ribe loviti, ampak tudi zato, ker znajo vodo izvrstno kaliti.

Premota je, gospôda moja, kar trdi adresa, da je nam ustava zopet dana. Moja gospôda, ustava se nam ni povrnila. Ko bi šlo samo za načelo, tedaj pač; ali o načelu se nikoli ni dvomilo; toda ustava, ktera je nam bila dana z oktoberskim diplomom in februarškim patentom, ta še ni povrtna; ampak ravno narobe je zdanja vlada samooblastno brez naše pritrditve prenaradila najvažnejši del ustave, to je stvari, ktere se tičejo vseh avstrijskih dežel, — samooblastno je osnovala spravo, s ktero je ta del ustave vničen, in zdaj je pred nas stopila z dovršenim delom, rekše „fait accompli“, kar bi morali mi naravnost odobriti. Taka je vlada sama brez pritrditve avstrijskih narodov popustila državno celoskupnost, odprla je dvalizmu vrata.

Moja gospôda! Kar se tega dostaja, moram obžalovati, da nam sedanje ministerstvo ni ohranilo toliko ustave, kolikor nam je je poprejšnje obetalo. Poprejšnje ministerstvo nam je namreč obetalo, da hoče spravo z Ogrri, predno se jej dá, končna veljavnost, pred nas položiti, da bi poprej zvedelo ravno tehtno sodbo zakonitih zastopnikov iz ostalih dežel in kraljevin. Zdajnej vladi se ta sodba ni zdela več potrebna — in ta dokazani razloček med poprejšnjo in zdanjo vlado posebno poudarjam. Jaz se ne protivim spravi z Ogrri, ampak želim je iz vsega srca, ter gotovo si bodem na vso moč prizadeval, pospešati jo, kolikor bodem koli mogel; vendar obžalujem, da se ostalih dežel in kraljevin zakonitim zastopnikom ni dala prilika, da bi poprej povedali, kako mislijo o tej reči. Kajti, moja gospôda, zoper spravo, ktera se je utrdila z Ogrri, imamo po mojej preverjenosti toliko važnih vzrokov, da o njih nikakor ne morem molčati.

Sprava se je začela s tem, da so ogerski zakoni (postave) 1848. leta zopet obveljali.

Moja gospôda! že samo to, da so kar vsi zakoni 1848. leta zopet obveljali, že to je zeló nevarno. Ti zakoni so si navskriž sè zgodovinskimi razmerami med ogerskim kraljestvom in med drugimi avstrijskimi deželami.

Do 1848. leta je bila razmera splošno-avstrijske vlade z Ogrri vsa druga, nego po zakonih 1848. leta. Kar se tega dostaja, hočem v misel vzeti samo dve glavni stvari.

Zakoni 1848. leta samo ogerskemu deželnemu zboru na izvoljo stavijo, koliko se hoče vdeležiti pripomočkov, s kterimi bi se branila splošno-avstrijska država, namreč pripomočkov v novcih, v kreditu in vojaštvu; tudi izvrševanje (executive) splošno-avstrijskih reči se deva pod samoedino ogersko odgovorno ministerstvo.

Do 1848. leta je bilo to vse drugače. Do tega leta je namreč splošno-avstrijska vlada imela tudi na Ogerskem prihodke, kterih ni še le dovoljeval ogerski deželni zbor.

Semkaj so spadala kronška posestva in davki. Splošno-avstrijska vlada je smela na Ogerskem nabirati vojake, ukazovala je vojaške granici, pa ni bilo treba poprej o tem povpraševati ogerskega deželnega zbora. Kar se dostaja izvrševanja, imela ga je v vseh važnih rečeh splošno-avstrijska vlada v rokah. Ogerska dvorna pisarnica, ogersko namestništvo in dvorna komora so bile podložne samoedinemu ogerskemu kralju. Dvorno vojaško svetovalstvo je imelo vso državo v svojem področji.

Ker so zakoni 1848. leta te razmere v glavnih stvaréh prenaradili, torej bi rekel, da so jako segli v državno celoskupnost. A ti zakoni niso okrajšali samo državne celoskupnosti, ampak bistveno so premenili tudi pravice ogerskih postranskih dežel, rekše trojedne kraljevine in erdeljske zemlje, pa tudi družih narodov pravice.

Prosim, naj se o tem samo to premisli, da izvrševanje, ktero so osnovali zakoni 1848. leta, brezozirno séza tudi na postranske dežele, česar poprej nikoli ni bilo; da so magjarski jezik ogerskim narodom po sili vrivali, ter da brez tega jezika celó do političnih pravic več ni bil pot odprt, česar poprej tudi nikoli ni bilo.

Ta oskrumba pravic, moja gospôda, ta je gnal na enej strani državno celoskupnost, a na drugej nemagjarske narode in ogerske postranske dežele v tisto žalostno vojno, ktera se je vojevala 1848. in 1849. leta.

Avstrijska vlada bi te vojne vzrokov ne bila smela pozabiti, in predno je zopet dala veljavo zakonom 1848. leta, morala bi si bila zagotoviti poroštvo, po kterem bi se več ne bilo moglo povrniti to, kar so bili ti zakoni v 1848. letu porodili.

Gospôda moja, morda mi boste ugovarjali, da v mnogih ozirih osnovana sprava državne celoskupnosti podaja dovolj zdravila. Meni ta sprava nikakor ni zadostna za brambo državne celoskupnosti; kajti, gospôda moja, prosim, da samo to edino stvar premislite. Pragmatična sankcija govori, da morajo vse avstrijske dežele braniti državni obstanek; tako govori tudi ogerska sprava.

Ali, gospôda moja, če bramba zadeva vse avstrijske dežele, morajo vse dežele zadevati tudi pripomočki te brambe, rekše novci, vojaki in kreditni posel; a ogerski državni zbor je po sedeminšestdeseteričnem izdelku sam sebi prihranil, da on privoljuje davke, vojaške nováke (rekrute) in tudi kredit.

Gospôda moja! opominjam vas, da bode po tem načinu samo ogerskemu državnemu zboru na izvolji, ali imajo vse avstrijske dežele Avstrijo braniti ali ne.

Pomislite, ako ogerski državni zbir ne dovoli pripomočkov za brambo, ali ne bode država hipoma oslabljena? Dalje prosim, premislite, da ogerskih dežel v cesarstvu ni toliko, kolikor vseh družih zemelj in kraljestev, in da ima torej manjšina v roci avstrijske države obstanek, rekše splošno-avstrijsko brambo, in jaz mislim, da taka država, ki ima njen obstanek v roci državna manjšina, stoji na nenaravnih podlogah.

Dalje bi vlada bila morala ogerskim postranskim deželam, ogerskim nemagjarskim narodom dati take pravice, kakoršnih so gotovo vredni za to, ker so se 1848. leta vzdignili, avstrijsko celoskupnost braněč. A zdaj jim je vlada zopet vzela vse, kar so bili takrat pridobili; zdaj vlada podira jezove, kateri so se bili takrat postavili, da bi zakoni 1848. leta več ne mogli čez mejo udariti, in tako si nakopava ob enem tudi sovrašтво nemagjarskih narodov in ogerskih postranskih dežel, ter s tem podira porošтво državnega ostanka, in izgublja tudi ljubezen tistih narodov, kateri so do zdaj branili cesarstvo.

Moja gospôda! niti ne morem dalje zamolčati strahu, kateri čutim zarad dvalistične uredbe avstrijske države.

Živo sem preverjen, da dvalizem ni tista državna oblika, ktera bi mogla okrepčati Avstrijo. Dvalizem si je navskriž z državno celoskupnostjo, kakor sem že dokazal. Dvalizem ne ustreza materijalnim koristim, o čemur se morete preveriti, ako samo pogledate v sedeminšestdeseterični izdelek, pa tudi ne ustreza državnemu namenu, niti ne državnej svobodi; kajti njegov, če tudi ne naravnost povedan, pa vsaj zadej lesketajoč namen je, v Avstrii samo dvema narodoma dati gospodstvo, a tema dvema podvreči vse druge narode.

(Konec prihodnjic.)

Dopisi.

V Buda-Peštu 12. junija. — Ogerska je dosegla zdaj tudi to, da je na glavi njenega kralja sv. Štefana krona. Svečanosti pri kronanji 8. t. m. so bile jako znamenite. Na kratko hočem bralcem pred oči postaviti, kako se je vršilo kronanje ogerskega kralja. Že ob 5. uri zjutraj se je podalo Njih Veličanstvo, ko ogerski maršal oblečeno, v kapelo kraljevega grada in ob $\frac{3}{4}$. na 7. je zapustilo grad. Na dvoru mu je bilo naznanjeno, da so zastopniki zbornic sebrani in na to se je pričel obhod kronanja. Ob 7. uri sta se pripeljala v cerkev cesarjevič in nadvojvodinja Gisela, in precej potem so zvonjenje in eljen-klici naznanili odhod iz grada. Na čelu so jezdarili stanovi, velikaši, ministri in drugi. Zastave Bulgarije Kumanije, Srbije, Lodomerije, Galicije, Bosnije, Dalmacije, Erdeljskega, Slavonije, Hrvaškega in Ogerskega so nosili velikaši. Vse se je bliskalo; težko kje se najde taka bogata obleka, polna kinča bliščečega. Koliko je mogla veljati še le obleka velikašev, lahko se preudari po tem, da so oblačila za 2 do 4 služabnike po 16.000 do 20.000 gold. veljala. Pravijo pa tudi ogerski časniki sami, da so velikaši za več let naprej že pšenično žetev prodali na Nemško. Za predsednikom ministerstva grofom Andrassy-om je jezdarila kralj. životna straža in gospodje nadvojvodi. Njih Veličanstvo je bilo povsod navdušeno sprejeto, ravno tako tudi cesarica, ki se je peljala v pozlačenem vozu, kterege je vlekle 8 belcev težkega španskega plemena v zlati napravi. Dolge grive in repi teh konj so bili z zlatimi traki opleteni. Ko do farne cerkve pridejo, podali ste se Nj. Veličanstvi pred veliki oltar. Ob $\frac{3}{4}$. na 8. se je začelo obhajanje venčanja. Cesar vstane, stopi pred oltar in prisega kleč: „Jaz Franc Jožef po božji volji nastopni kralj ogerski, spoznavam in obljubujem pred Bogom in njega angelji, odslej po-

stavo, pravico in mir božji cerkvi in svojemu podložnemu ljudstvu ohraniti, kar bom najbolj mogel in znal. Tudi škofom božje cerkve hočem skazati spodobno in postavno čast, in to ohraniti, kar so cesarji in kralji cerkvi dali in za njo ustanovili. Opatom, grofom in vazalom hočem skazati pristojno čast po nasvetu svojih zvestih. Tako mi Bog pomagaj in to sv. božje evangelije.“ Na to so se brale litanije vseh Svetnikov. Potem je kralj za oltarjem odložil dolman, kalpak in sabljo; nazaj prisedši poklekne, in primas (prvi škof ogerski) ga mazili s sv. oljem na desni roki in med ramama. Na to se podá Njih Veličanstvo zopet pred oltar in od tod na predstol, kjer je cesarica še sedela. Primas ogrne cesarju plašč sv. Štefana. Po gradualu gre cesar k velikemu oltarju, dobí goli meč sv. Štefana v desnico, iz ktere ga primas vzame in v nožnice vtaknena opaše cesarju. Njih Veličanstvo se obrne proti ljudstvu, potegne meč in mahne trikrat: pred-se, na desno in na levo. Zdaj vzdigne primas roke in blagoslové govori: „accipe coronam regni!“ (sprejmi krono kraljestva); cesar vzame kraljevo palico v desno in državno jabelko v levo, na to meč in ga dá najvišemu nadčastniku. Z vsemi znamenji okinčanega kralja peljejo na stran evangeljsko in ga posade na predstol. Še le zdaj je smel ministerstva predsednik zaklicati: „Eljen a kiraly“ (živio kralj!) Kralj se podá potem s krono na glavi do primasa, ki je sedel pred velikim oltarjem in na to se začne slovesno venčanje cesarice. — Iz farne cerkve so šli v cerkev posadke; kralj je jezdaril na belcu, kraljica se je pa peljala v kraljev grad. Pred farovžem je bil narejen oder in ko kralj pride do tega, skoči s konja in gre na oder. To naredé tudi primas, nadškof Haynald in ministri. Ko na vrh pridejo, vzame kralj križ v levo in prisega po besedah, ki mu jih primas bere. — Zdaj se podajo na trg Franc-Jožefov k griču kronanja. Njih Veličanstvo s krono na glavi jezdi v galopu na grič, na vrh dospevši potegne meč in mahne na vse 4 strani svetá v podobi križa 4krat: v prvo proti vzhodu, v drugo proti zahodu, v tretje proti jugu in v četrto proti severu. Tisočerni „Eljen“ ga potem spremlja v budimski grad. — Po kronanji so se vsedli k obedu kronanja. Jedel ni po stari šegi nobeden nič in le kralj in kraljica sta malo vina pila. — Precej na to se je pričela ljudska slovesnost na generalovem travniku v Budi. Ko je knez Lichtenstein odrezal en kos vola za kraljevo mizo, se je vse ostalo meso podalo ljudstvu. V šestih šotorih se je vino iz sodov v kadí iztakalo, iz katerih ga je ljudstvo zajemalo. Razdelilo se je med ljudi razun omenjenega vola, 300 vedrov vina, 4000 parov klobas, 3000 kosov špeha, 3000 kosov sira in 1500 kosov kruha. 9. t. m. bilo je vse razsvetljeno. 10. so se razna darila podajala kralju in kraljici. Zbornici ogerski ste njima podarili po 50.000 cekinov v krasno in umetno izdelanih srebernih skrinjicah. Njih Veličanstvi cesar in cesarica ste podarili teh 100.000 cekinov vdovam in sirotam honvedov (vojakov puntarske armade 1848. in 1849. leta) in pa hromastim honvedom. Temu bogatemu darilu se je pridružilo še to, da so bili vsi politični hudodelniki in taki, ki so bili zarad razžaljenja cesarjevega obsojeni, pomilosteni, in da vsak, kdor je kriv ravno imenovanih hudodelstev in je za to iz dežele pobegnil, se sme brez kazni in brez ugovora vrniti domú, le samo tisti, ki so v tujih deželah bivali, pa še neprenehoma prekucije skušali vžgati na Ogerskem, morajo obljubo storiti, da vprihodnje so zvesti kralju in pokorni postavam ogerskim. — Naj konečno temu popisu dodamo še to zgodovinsko črtico, da s krono sv. Štefana je bilo od leta 1000. do 1867. kronanih 51 vladarjev, med kterimi jih je bilo 15 iz rodú sedanje cesarske rodovine.

nositosti in pravoslavne vere, vidi se iz sledečega: Vi-teška, slave polna Črnagora je edina srbska država, ki si je svojo samostalnost ohranila, in to zato, ker mnogi stari samostani iz srbskega carstva so njene po-božne junake opominjali srbske slave in jih v odbranu hrabrili, in zato, ker velikanske razvaline prekrasnega samostana „Mileševo“, groba sv. Save v Vojvodini, raz-valine srbske patrijarhije v Peči in prestolnega mesta Prizrena itd. pod njihovimi nogami in v njihovi okolici so kristijanske viteze k maščevanju navduševale! Ne-srečna Bosna in Bulgarska, kjer so samostani in cerkve redki, je odpadla bolj ali manj svoji veri, je padla druga za drugo pod turški jarem, pod katerim še zdaj zdihuje in se osloboditi ne more, ker je v veri strašno razcepljena! V teh dveh najsrečnejših deželah Slovani, pravoslavne, katoliške in turške vere, drug drugoga vi-deti ne morejo in med seboj kri prelivajo!

Al Srbija, polna samostanov in še bolj polna raz-valin samostanov in cerkvá, se je zmirom spominjala svoje stare slave, je svojo narodnost ohranila in svojo vero; pri velikanskih razvalinah se je maščevanja navduševala, pri svojih samostanih se je hrabrila in bo-rila, dokler ni zadobila samostalnosti, ki jo sedaj vživa.

(Dalje prihodnjič.)

Iz državnega zbora.

Govor Svetčev o adresi

v državnem zboru 3. junija 1867.

(Konec.)

Državni namen, gospôda moja, zahteva, da se na vse državljane, na vse narode enako gleda; samo tista država, ktera izpolnuje ti dve pogodbi, ima pravico do obstanka. Dvalizmová oblika tudi ni pripravna, da bi v Avstrii rešila vprašanje o narodnostih, a vendar ni dvombe, da je sè srečno rešitvijo tega vprašanja zve-zana tudi avstrijske države moč in bodočnost. Dvali-zem, moja gospôda, naravnost nasprotuje srečnej rešitvi o narodnostih, ker cepi Avstrijo v dva taborja, ktera sta si osorno nasprotna: v tabor tistih, ki brez zasluge gospodujejo, in v tabor tistih, ki po krivici služijo.

Kokošen more biti nasledek tacega razmerja? Ra-stóč srd in posilstvo, o tem smo dočakali že pray očitne izgleda iz prvih dôb dvalistične prenarodbe na Českem, Moravskem, Kranjskem in Hrvatskem.

Vlada, moja gospôda, ktera vseh državnih moči ne zbira v celoskopen namen, ktera se ne opira na vse državne moči, ne bode gotovo nikoli mogla srečno rešiti svoje naloge. Avstrijski Slovani in Rumunci so brez dvombe jako važne moči, in tist državnik, kteri brez Slovanov in Rumunov računi, ali jih celó odganja od avstrijske misli (ideje), tak ni avstrijsk državnik. (Na desnici: dobro!)

Hočem vam, gospôda moja, o tem povedati iz-gled iz domačega življenja. Mislimo si na pr. očeta s petémi sinovi. Dokler je oče vsem sinovom enako pra-vičen, dokler po konci drži njih dobro voljo, njih go-reče prizadevanje, dotlé bode gospodarstvo srečno na-predovalo. A mislite si tega očeta, da kar začne dva svojih sinov rajši imeti, ter da hoče posebno njima na-kloniti vse svoje imenje, — kako se mora potem ne-dolžna podoba te družine spremeniti! Zaničevani sinovi bodo najprvo nezadovoljni, potem se jim več ne bode hotelo delati, ter ne bodo sovražili samo bratov, ktera ima oče rajši, ampak tudi očeta samega; več ne bodo hoteli delati, in njihovo početje bode bolj zaviralo nego koristilo. A kaj bode vsega tega konec? Da se zani-čevani bratje razločijo, poskušaje, ustanoviti si novo gospodarstvo.

Tako si jaz mislim, moja gospôda! tudi državno družino.

Samo enake pravice, vsem dane obračajo moči, ktere so v vseh, tako, da vsi služijo splošnemu namenu.

Avstrijska vlada in njena politika je do zdaj de-lala ta greh, da ni bila avstrijska, ampak največ pri-strastna, največ in posebno nemška.

Opomnite se, moja gospôda, časov barona Baha; on je hodil za nemško politiko, in zato je bil postavil brezoziren centralizem.

Njegovega naslednika je vodila ista misel, samo da je hotel po družem potu priti do svoje nakáne, in zato je bil postavil ustavni centralizem.

Hitro so se preverili, da niti po tem potu ni mo-goče dalje priti; preverili so se, da raznih mnozih na-rodov sama nemška moč ne more obladati, in tako so se poprijeli dvalizmovega centralizma.

Počakati hočemo, bode li ta izkušnja srečnejša; ali jaz dvojim o tem. Naj opomnim, da Avstrija tako omahuje med vednimi poskušnjami, ter da tako vsem-gine skupna svoboda, pa da policija in vojaki, kterih je treba, da ustrahujejo tiste ki se teh reči branijo, pojédajo prihodke vse države, in da tako med vednim nasprotovanjem péšamo od dneva do dneva. (Na desnici: prav! Vrlo dobro!)

Gospôda moja! Povedal sem že, da samo iz tega, če bodo vsi avstrijski narodi imeli enake pravice, ob-rodí poroštvo, da bode mogoče okrepčati in pomnožiti avstrijsko moč.

Obžaloval sem torej, da je adresa tako hitro, tako sramežljivo preskočila narodno ravnopravnost, ktero bi bilo treba opasati z dovolj trdnim poroštvom samou-pravstva, da bi potem bili dovoljeni vsi narodi.

Živo sem preverjen, da edina ravnopravnost vseh more utrditi našo skupno blagost, in posebno, gospôda moja, našo skupno svobodo. (Na desnici: prav! Vrlo dobro!)

Kajti, dokler ima kaka vlada ali stranka skrite namene, dokler naravnost ne izreče, da hoče biti vsem narodom enakopravna, dotlé tudi ne bode hotela dati svobodnih naprav.

Moja gospôda! zastoj čakamo svobodnega, zadost-nega tiskóvnega zakona, svobodnega društvenega za-kona in porotnih sodeb; vsega tega zastoj čakamo, dokler se ne odslovi misel, da je treba ta ali ta narod siloma potlačiti. (Na desnici: dobro!)

Kajti, gospôda moja, nikdar ne more polne svo-bode dati nihče, kdor hoče s silo ustrahovati. Kar se tega dostaja, opominjam vas, moja gospôda, samo Schmerlingovega ministerstva dôbe, ktero še vsi dobro pametujemo. Nikakor ne sodim in nikoli nisem mislil, da bi gospod državni minister Schmerling ne bil svo-bodoljub, pa vendar kaj je njegovo ministerstvo storilo za svobodo? Nič. Zakaj ne? Ker se z njegovimi na-pravami svoboda ni mogla družiti. Še vrlo dobro se opominjam besed, ktere so časniki takrat govorili, ker se je očitalo, zakaj se za svobodo nič ne stori. Na-ravnost so rekli: svobode ne moremo dati, ker bi pri-dovala tudi tistim, ki se vladi vpirajo; — to je jedro te reči. Dokler se bode vladi vpiralo, rekše, dokler se bode vlada držala tacih načél, kterim se nekteri narodi bodo morali vpirati, dotle svoboda ne bode napredovala. (Na desnici: vrlo dobro! Prav!)

O tej priliki, moja gospôda, hočem opomniti, kaj je tega krivo, da v Avstrii svobodnost tako težko na-preduje.

To je nekaka nezaupnost, nekaka mržnja Nemcev do Slovanov, a po mojej trdnej prepričanosti brez vzroka. (Na levici: oho!) Gospôda moja, ni dolgo, kar sem v necem graškem časniku bral spis jako spoštljivega in

čislane štajarskega deželnega poslanca. V tem spisu so bile besede: „še le potem, kader nemštvo odstopi, pride slovanstvo na vrsto.“ Moja gospôda! je li res tako, da imamo samo to dvoje žalostno izbiranje? Ali je res samo tako, da moramo reči: ali ti, ali jaz? — Meni ni mesta samo zgoraj ali spodaj, po mojem tudi moremo biti drug poleg družega. (Na desnici: dobro!)

Moja gospôda! ali si ni mogoče misliti, da nam ni treba samo drug nad drugim ali drug pod drugim, ampak da nam je lahko tudi drug poleg družega ravnopravno živeti? Nemci in Slovani so bili, dokler nazaj seza zgodovina, že tisočletja drug poleg družega. Često so se med seboj bojevali, kakor si ni lahko drugače misliti pri sosedih in v sirovih časih, pa tudi so često združeni stali proti skupnim sovražnikom. Tukaj vas opominjam samo bojov s Tatarji, Mongoli, Turki, opominjam vas bojov ob Napoleonu I.; ali se niso v teh vojnah Nemci in Slovani enako borili za skupno svobodo, za izobraženost?

Ali bi ne bilo mogoče, da se utegne tudi prihodnjič zopet kaj tacega pripetiti?

Da moramo Slovani, in posebno mi Slovenci, tako zeló poudarjati ravnopravnost, temu ni samo ta splošni vzrok, ker moramo svojo narodnost, svojo narodno dostojnost spoštovati in braniti; ampak je tudi ta vzrok, ker trpimo materialno škodo, dokler ne bode ravnopravnost brez ozira pripoznana. Našteti vam hočem, kar sem sam videl v svojej ožej domovini. Gospôda moja, resnica je, da je pri nas na slabem glasu, kdor narodno misli; da ni družega treba, nego to, da se narodnemu človeku, rodoljubu zdene priimek „ultra“, in potem je za prihodnjost neškodljiv, to je, ne more si več pomagati v državnej službi, če jo ima vlada v rokah. Moja gospôda! zgodilo se je, da je sama noša narodne obleke, surke, bila kriva ostrih narédeb (na desnici posmehovanje), pa to ni še vse. Če z besedami razodevamo svojo nevoljo zaradi zatiranja, če se zatiranju ustavljamo, precej nas dolžé, da imamo naméne, vladi sovražne, vedno nas grdé, da smo nevarni, in potem nas preganjajo tudi zaradi tega. In tako, moja gospôda, ne trpimo samo materialne škode, ampak tudi našim političnim pravicam grozí nevarnost. To so vzroki, zaradi katerih zahtevamo in tudi moramo zahtevati narodno ravnopravnost, ter da se ona brez vseh ozirov pripozná.

Ideja narodnosti, moja gospôda, ktera je dan denes tako važna, naj bi mimu Avstrije ne šla brez vspeha, namreč v dobrem zmyslu ne brez vspeha. Saj je ideja narodnosti, moja gospôda, nas vseh obče blago; bramba narodnostim je nas vseh občen jez; saj to ne koristi samo Slovanom, ne samo Rumuncem, to priduje tudi Nemcem in vsem drugim narodom. To je nasip, kateri ima vse nas braniti opotočnej osodi. Kdo je porok tej stranki, ktera je denes zgoraj, da ne bode skoraj zdolaj, in kaj bode mogla potem klicati na pomoč, kaj družega, nego to, kar mi zdaj kličemo, namreč pravico, pravičnost. (Na desnici: dobro!)

Kdor se tega dostaja, moja gospôda, bil bi si želel, da bi adresa imela drugačne besede, ali da bi odločneje govorila.

Samo še to imam pristaviti, da v adresi, ktera govori, da se ima preurediti zakonodajstvo, ter da se imajo preurediti pravošodnji zakoni, težko pogrešam, da nej tudi tega povedala, da se imajo preurediti davki.

Tudi tega, moja gospôda, nam je silno potrebno, da bi se davki preuredili, in posebno kar se dostaja moje ože domovine, kranjske dežele, tam je silna potreba, da se zakoni o davkih kmalu predrugačijo. (Dobro!)

Dopisi.

V Londonu 16. junija. — Mnogo govorce je tudi tukaj bilo o kronanji kralja ogerskega in najbolj zanimive dopise donášal je iz Pešta „Daily Telegraph.“ Popisovale so se stvari na dolgo in široko, kakor jih le Anglež popisati more. Liberalnost kraljeva proti Magjarom je svet res osupnila, posebno pa pomiloščenje (amnestija) tako milostivo, da zgodovina ne pomni nobenega enacega. In vendar vse to še mnogim ni zadosti. Kossuth se ne bo vrnil v domovino svojo, in tudi mnogo drugih begunov ne, ker večidel se Kossuthovega republikanskega programa držijo, ki ga je pred nekoliko leti razglasil, ter so tudi teh misli, ktere je Kossuth v zadnjem listu Deaku naznanil. Če tudi tukajšnji Magjari nikoli dosti svobode in samostojnosti nimajo, vendar niso zadovoljni s tem, da na eni strani tako konstitucionalna vlada, na drugi strani, to je proti Hrvatom, postopa tako nekonstitucionalno. Zato nimajo nič zaupanja, da bi vse to, kar se zdaj dela, pravo stanovitnost imelo. (Konec prih.)

V Buda-Peštu 20. junija. V. B. — „Novice“ so v poslednjem listu poglobitve slovesnosti kraljevega kronanja popisale. Naj še jaz dodam nekoliko vrstic iz svojega lastnega opazovanja. Res je, da se je ob tej svečanosti slišalo sila veliko in navdušenih „eljen“-klicev; al res je tudi, da slovanskega „živio“-klica in rumunskega „setreasca“ nisem celi čas ne enega čul, kakor da bi ne bilo žive duše slovanske ali rumunske pri kronanji nazoče. Je li mar to znamenje, da so Slovani in Rumuni na Ogorskem manj lojalni kakor Magjari? Nikakor ne! Da Slovani in Rumuni žrtujejo blago in kri svojemu kralju, to so že djansko dokazali. Al oni niso veseli magjarskega gospodstva v ogerski ustavi. Edini „eljen“-klici so bili tedaj dokaz, kateri narod se je na binško saboto v Buda-Peštu radoval. — Razun deželnih hodnostarjev duhovskega in svetskega stanú, razun magjarskih ministrov in poslancev tujih vlad (to se razume, da je bil minister Beust tudi pričujoč), razun 1 sotnije ogerskih husarjev, je mnogo dragoceno oblečenih ogerskih velikašev na bujnih konjih in velika množica konjikov (bandernikov) iz različnih stolic (županij) in svobodnih kraljevih mest na čilih konjičih v izvrstnem odevu kralja spremljevala celo pot iz budinske trdnjave v Pešt k kraljevemu (kronovalnem) hribcu. Velika množica ljudstva je bila ob celi cesti zgromadena, kodar se je svečanostni sprevod ubiral; iz tujih dežel in tudi iz „Cislajtanije“ pa neki ni bilo kaj dosti gostov pri kronanji. Iz Dunaja je prišel državnega zbora predsednik dr. Giskra z nekolikimi državnimi poslanci in mestni župan dr. Zelinka z nekterimi mestnimi odborniki. Da tujih gostov iz daljnih krajev ni bilo kaj preveč tukaj, kaže tudi to, da so gledišča (tribine) v trdnjavnem mestu, ob Albrechtovi cesti v Budinu, ob bregu Donave v Peštu in tudi v nekterih privatnih zagradah zeló prazna ostala. „Pešt-Budinske Vedomosti“ v čislu 47. o tej reči tako-le pišejo: „Vse na to kaže, da so se zmotili špekulantje, kateri so si mislili s takimi odri dober zaslužek vloviti. Malo je bilo takih ljudi, da bi bili hotli za sedež na tribini po 20, 15, 12, 10 in 6 gold. plačati; na tribine se je tedaj le malo ljudi vsedlo. Od verjetne strani se nam trdi, da bi bili mnogredoče ljudi radi za 10 kr. na te odre posadili, da bi se le bili hotli na nje vsesti. Res so bile priprave v to, da bi si bili nekteri priložnost kronanja na svoj dobiček obrnili, tako velikanske, da razun ceste skoro ni bilo prostorčka, kamor bi se bil mogel človek postaviti; vse je bilo z gledišči zastavljeno. Al se niso izplačala. Najbolj so se opekli oni, kateri so se s strahú pred groznim navalom gle-